

9

Witaj, szkoło!

PSYCHOSEKSUALNY ROZWÓJ DZIECI W WIEKU WCZESNOSZKOLNYM

Dzieci w wieku od 7 do 12 lat:

- Nie rozbierają/przebierają się przy dorosłych, mają poczucie wstydu.
- Zadają rodzicom mniej pytań dotyczących seksualności, wolą o tym rozmawiać z rówieśnikami tej samej płci.
- W rozmowach oczekują informacji opartych na faktach, interesują się tym, jak coś działa, a nie tylko jak wygląda.
- Tworzą grupy „dziewcząt” i „chłopców”, oceniające się wzajemnie.
- Czasami próbują wzajemnie się prześcigać w pokazywaniu, jak dużo wiedzą o seksie, używają wulgarnego języka.
- Mogą doświadczyć uczucia zakochania.

Wiek wczesnoszkolny to kolejny etap znaczących zmian w rozwoju każdego dziecka. Ze względu na przekierowanie uwagi dziecka z własnego ciała na otaczający je świat, uznaje się ten okres jako wstęp do dojrzewania. W piękny sposób określił ten czas papież Jan Paweł II, nazywając go latami niewinności. W tym okresie dziecko jest bardziej wrażliwe na reakcje otoczenia, może próbować zaznaczyć swoją osobę lub wycofywać się, unikając konfrontacji. U dziecka przeważają cechy, takie jak silny

egocentryzm, współzawodnictwo, poczucie własnej odrębności. Dziecko w tym wieku jest również ciekawe tego, o czym rozmawiają dorośli, chętnie uczestniczy w spotkaniach dorosłych. W kontaktach z rówieśnikami uwidacznia się podział na osoby dominujące w grupie i tych, którzy są im podporządkowani. Jeśli w rodzinie relacje przebiegają prawidłowo, większość 10-latków lubi spędzać czas z rodziną, rodzi to większą przestrzeń do rozmów z dziećmi.

„W tym okresie dziewczynki rozwijają matczyne zainteresowanie małymi dziećmi, macierzyństwem i troską o dom. Przyjmując stale jako wzorzec macierzyństwo Najświętszej Maryi Panny, powinny być zachęcane, by przywiązywały wagę do własnej kobiecości. W tym samym okresie chłopiec znajduje się w stosunkowo spokojnym stadium swego rozwoju. Często oznacza to okres łatwiejszy, ustabilizowanie dobrych relacji z ojcem. W tym też czasie powinien nauczyć się, że jego chłopięcość, choć powinna być widziana także jako dar Boży, nie jest znakiem wyższości w relacji do dziewcząt, lecz jest wezwaniem ze strony Boga do podjęcia niektórych szczególnych zadań i odpowiedzialności. Mały chłopiec powinien być przestrzegany przed zbyt dużą agresywnością i przed przesadnym zajmowaniem się swoją siłą fizyczną, jako potwierdzeniem własnej chłopięcości”³⁰.

W wieku 11 lat może już pojawić się zainteresowanie przeciwną płcią, chociaż dziewczęta są prawdopodobnie bardziej zainteresowane chłopcami i częściej wypowiadają się na temat swoich zainteresowań. Jeśli chodzi o zabawy i spotkania, to odbywają się one raczej w towarzystwie tej samej płci. Stąd chłopcy chętnie uczestniczą w zajęciach sportowych czy komputerowych z kolegami, dziewczęta natomiast przyjaźnią się koleżankami, zazwyczaj jako tzw. papużki-nerozłączki. Dziewczynki bardzo

³⁰ *Wychowanie do czystej miłości*, 81, 82, Papieska Rada ds. Rodziny, Wydawnictwo AA, Kraków.

silnie odczuwają brak przyjaciółki i w związku z tym trudniej im jest przeżyć odrzucenie w grupie. Jeśli córka jest zamknięta w sobie i z trudnością nawiązuje znajomości, to może być uległa w grupie i za cenę akceptacji podporządkowywać się negatywnym wzorcom. Tutaj szczególnie trzeba być czujnym i podejmować na ten temat rozmowy, jednocześnie zapewniając radosną i swobodną atmosferę w domu.

Niekiedy rodzice obawiają się, że dziecko nie będzie przychodzić z pytaniami do nich, że przeoczą moment, w którym przekieruje ono swoje wątpliwości czy ciekawość w stronę rówieśników czy Internetu, jako jedyne źródła informacji. I czasami tak się zdarza, że nie za bardzo wiadomo, jak zahaczyć o te tematy, by dziecko nie uznało, że rodzice się wtrącają, albo, co gorsza, chcą wszystko kontrolować. Dlatego najlepszym sposobem jest przekonywanie dzieci od najmłodszych lat, że właśnie rodzice są najbardziej wiarygodnym źródłem, że są gotowi porozmawiać na każdy temat. Można odwołać się do prostej zasady, że nikt nie chce być przez kogokolwiek oszukany czy okłamany. Dzieci na tym punkcie są szczególnie wrażliwe. Dlatego można powiedzieć: „Kochanie, jeśli nie chcesz, by ktoś cię oszukał lub okłamał, a usłyszałeś jakąś nową informację, i nie jesteś pewny, czy ten ktoś celowo nie wprowadza cię w błąd, przyjdź do nas i zapytaj, czy to jest prawda. Może to dotyczyć każdej sprawy, ponieważ my cię kochamy najbardziej na świecie. Zawsze powiemy ci prawdę, ty wtedy będziesz wiedział więcej, będziesz dzięki temu pewniejszy siebie i nie pozwolisz, by ktoś z ciebie drwił, że się na czymś nie znasz. Pamiętaj, nie ma takiej rzeczy, o którą nie mógłbyś nas zapytać”.

Taka prosta zasada może pomóc otworzyć się dziecku na rozmowę: przecież tata czy mama obiecali, że zawsze mogą na nich liczyć. Jeśli tak postawimy sprawę, jest duża szansa,

że dziecko najpierw do nas zwróci się z prośbą o odpowiedź na nurtujące je pytanie.

ZACHOWANIA, KTÓRE MOGĄ NIEPOKOIĆ

Spośród wszystkich zachowań dziecięcej ekspresji o charakterze seksualnym najbardziej niepokojąca dla rodziców jest **masturbacja wczesnodziecięca**. Praktycznie na każdym spotkaniu z rodzicami znajdą się osoby, które nie wiedzą, co zrobić z tego typu zachowaniem. Jest to też jeden z najczęstszych tematów wysyłanych do nas zapytań mailowych. Niektórzy rodzice próbowali już dosłownie wszystkiego, włącznie z rozmowami w przedszkolu z nauczycielami czy wizytami u psychologa dziecięcego. Otrzymują czasami tak wiele sprzecznych komunikatów, że czują się zagubieni i zdezorientowani. Z czego to wynika? Otóż w literaturze traktującej ten temat występuje kilka różnych tendencji postępowania. Zdarza się, że rodzice słyszą, że nie muszą się tym przejmować i że powinni skoncentrować się na nauczaniu dziecka, by umiało to robić w odosobnieniu i by zadbało o higienę. To wzbudza w rodzicach podejrzliwość i naturalną niechęć do takich działań. Jeśli rodzice zgłaszają się do specjalisty, to znaczy, że stanowi to dla nich naprawdę poważny problem, a pragnąc oduczyć tego dziecko, nie mogą już sobie z tym poradzić. Odczuwają bezsilność, poczucie wstydu, a czasami nawet frustrację, bo wszystko, czego próbowali, nie dało oczekiwanego rezultatu. Nie wiedzą, czy to oni do tego się przyczynili, czy może z dzieckiem jest coś nie tak. Jednak emocje, które w związku z tym przeżywają, nie pozwalają im na normalne, spokojne życie. Ostatecznie okazuje się, że to co się dzieje w rodzinie na co dzień, w jakimś stopniu dotyczy lub jest nakierowane na zachowania masturbacyjne dziecka.

Spróbujmy zatem przyjrzeć się temu zagadnieniu, by uporządkować i wyjaśnić wiedzę na ten temat. Na początek warto

wiedzieć, że masturbacja dziecięca, ta w wydaniu rozwojowym, polega na odkryciu przez dziecko, że dotykanie intymnych części ciała sprawia przyjemność i może nieść odprężenie. Ponieważ narządy płciowe są stale dostępne, dzieci odkrywając to, będą chętnie do tego wracać. Trzeba sobie również uświadomić, że masturbacja dziecięca nie ma nic wspólnego z rozładowaniem seksualnego napięcia, ponieważ popęd seksualny pojawi się dopiero w okresie dojrzewania, a tutaj wynika raczej z dziecięcej ciekawości poznawczej. Nasilenie masturbacji przypada na wiek przedszkolny, wtedy gdy zainteresowanie dziecka swoim ciałem jest największe. Później, gdy dziecko idzie do szkoły, masturbacja wycisza się i powoli zanika. Czasem bywa, że nawraca w różnych okresach rozwoju i wtedy może to być efekt napięć i przeżyć dziecka związanych z rodziną albo środowiskiem szkolnym. W psychologii rozwojowej rozróżniono trzy rodzaje masturbacji dziecięcej, w zależności od funkcji, jaką pełni³¹.

Najwięcej dzieci dotyka intymnych części swojego ciała z ciekawości, by odczuć przyjemność. Jest to tzw. **masturbacja rozwojowa**. Najczęściej odkrywają to przez przypadek, podczas kąpieli lub czynności fizjologicznych. Dziecko może też zacząć dotykać tych miejsc ze względu na dyskomfort, jaki odczuwa, gdy bielizna jest za ciasna, uwiera je zapięcie od fotelika albo gdy pojawia się infekcja dróg moczowych i związane z tym pieczenie. Dziecko może też po prostu się nudzić i podczas zabaw odkryć nowe doznania. Niektóre dzieci dotykają się, gdy oglądają bajki, gdy są czymś mocno przejęte albo przestraszone. Niektóre dzieci uspokajają się w ten sposób podczas zasypiania. Jeśli rodzice zauważają tego typu zachowania, odwrócenie uwagi i zainteresowanie czymś innym dziecka najczęściej skutkuje zaprzestaniem masturbacji. Nawet jeśli dziecko do tego wraca przy innych

³¹ M. Beisert (red.), *Seksualność w cyklu życia człowieka*, wyd. K. Domke, Poznań 2004, s. 126.

okazjach, to zwykle po jakimś czasie przy spokojnym reagowaniu i konsekwentnym przekierowaniu uwagi na inne czynności, zaprzestaje tego. Czasem wystarczą krótkie rozmowy na temat intymnych części ciała, żeby wyjaśnić ich rolę; dlaczego ważne jest utrzymywanie ich w czystości, że nie służą one do zabawy i nie trzeba ich specjalnie dotykać. Masturbacja rozwojowa to powtarzające się zachowania dzieci w wieku przedszkolnym, które są łatwe do wychwycenia przez rodziców i nie powodują szczególnych trudności w codziennych zajęciach. Przy delikatnym odwróceniu uwagi dziecka, zazwyczaj traci ono zainteresowanie dla zachowań masturbacyjnych i chętnie podejmuje inną aktywność, zwłaszcza jeśli ma przy sobie rodzica.

Inaczej jest przy **masturbacji o charakterze eksperymentalnym**. Jak sygnalizuje już sama nazwa, chodzi o coś dużo poważniejszego, mianowicie o te zachowania dzieci, które polegają nie tylko na zwykłym dotykaniu narządów płciowych, ale prowadzą do używania różnych przedmiotów i do prób wkładania ich do narządów. Dzieci w ten sposób mogą wyrządzić sobie krzywdę, dlatego niezbędna jest szybka i konsekwentna interwencja rodzica. Jeśli tylko rodzice zorientują się i odpowiednio zareagują, tłumacząc, że takie zachowania są niebezpieczne i mogą wymagać leczenia przez lekarza, to dziecko może odstąpić od tego, choć trzeba zastanowić się, czy zachowanie dziecka było spowodowane tylko ciekawością, czy może jest jakaś dodatkowa przyczyna, przykładowo jakaś niezaspokojona potrzeba emocjonalna. Każdy mały człowiek jest inny i choć rodzice przytulają, spędzają z nim dużo czasu, poświęcając uwagę, to zdarza się, że dziecko i tak ma większe zapotrzebowanie na kontakt bezpośredni niż jego rodzeństwo.

Najtrudniejszą do wyeliminowania **masturbacją jest ta o charakterze instrumentalnym**, która sygnalizuje trudną sytuację wewnętrzną dziecka, jakiś problem, który ono przeżywa

i nie może sobie z nim poradzić. Nie umie o tym rozmawiać, przeżywa emocje, które są zbyt silne lub niezrozumiałe dla niego, więc szuka ukojenia lub rozładowania właśnie przez masturbację. Może to być reakcja na stres, lęk, na zawyżone wymagania w domu albo w przedszkolu. Czasem dziecko nie umie sobie poradzić z napiętą atmosferą między rodzicami. Masturbacja może być wywołana również jakimś wydarzeniem, które już miało miejsce, albo napięciem spowodowanym oczekiwaniem na jakąś niespodziankę, jak zbliżające się urodziny, wyjazd wakacyjny lub obiecany prezent. Dziecko może również ponawiać takie zachowania, bo wywołuje w ten sposób konkretną reakcję rodziców, zwraca na siebie uwagę, odrywa ich od innych zajęć. Rodzice, chcąc pomóc dziecku, podsuwają mu jego ulubione zabawki lub organizują jego ulubione zabawy. Powodów może być bardzo wiele, dlatego rodzicom jest bardzo trudno zrozumieć zachowanie dziecka, znaleźć przyczyny i opracować skuteczny plan postępowania.

CO ZROBIĆ, JEŚLI DZIECKO SIĘ MASTURBUJE?

Na spokojnie omówcie i przygotujcie plan działania

Jeśli macie ten problem u siebie w rodzinie, to niezależnie od tego, czy dopiero teraz go zauważyliście, czy może już jesteście zmęczeni i bezradni, najpierw zatrzymajcie się i zastanówcie, dlaczego to was tak bardzo przygnębia, drażni, a może zawstydzia, i jakie w związku z tymi emocjami podejmowaliście dotychczas działania. Przyjrzyjcie się na początek nie tyle samemu dziecku, ale właśnie sobie, swoim reakcjom, słowom, gestom i jaki jest tego skutek.

Następny krok to obserwacja dziecka bez podejmowania żadnej reakcji, chodzi o to, by z dystansem dostrzec okoliczności,

miejsca, w których dziecko się masturbuje. Żeby skutecznie pomóc, trzeba odnaleźć najpierw przyczyny tych zachowań, a nie koncentrować się wyłącznie na wyeliminowaniu objawów. Zachowania masturbacyjne muszą być eliminowane stopniowo. Rodzice mają za zadanie zdiagnozować sytuację, opracować wspólnie plan działania i dopiero wtedy go realizować. By nie reagować zbyt emocjonalnie, spontanicznie, by dziecko nie poczuło się zawstydzone, zdezorientowane lub ukarane. To jest bardzo ważne, nie można karać dziecka za te zachowania. To, czego ono potrzebuje najbardziej, to ogrom czułości, przestrzeni i ruchu w każdej postaci, by mogło bez przeszkód poznawać świat. Uświadom sobie, że doznania, jakich dziecko doświadcza podczas masturbacji, są nagrodą samą w sobie, dlatego bardzo trudno je od tego odzwycząić. Wyuczone zachowania są trudne do wyeliminowania i wymagają dużo cierpliwości i dystansu. Zatem jeśli jedno rozwiązanie nie przynosi skutku, próbuj dalej, nie poddawaj się. Wytrwałość przyniesie w końcu oczekiwany rezultat i znowu z ulgą odetchniecie.

Nie wstydz się zachowania dziecka. Odważnie podejmij rozmowę z nauczycielem w przedszkolu. Dzięki rozmowie dowiesz się, czy dziecko masturbuje się także w innych sytuacjach niż te, które zaobserwowałeś. Osoby, które opiekują się twoim dzieckiem, mogą także rozważyć z tobą hipotezy dotyczące ewentualnych przyczyn. Bądź otwarty na współpracę. Ustalcie wspólnie ten sam sposób postępowania w domu, co w przedszkolu. Najważniejsze, byście zrozumieli, że nie jesteście jedyni i że zamykanie się z tym problemem oraz nieszukanie pomocy może tylko spotęgować napięcie i bezsilność, jakie przeżywacie.

Spis treści

WSTĘP	5
1. ODKRYWAJ BOŻY DAR SWOJEJ SEKSUALNOŚCI	7
2. MAMO, TATO, JESTEŚCIE NAJLEPSZYMI SPECJALISTAMI W WYCHOWANIU	14
3. SEKSUALNOŚĆ DOROSŁEGO TO NIE TO SAMO, CO SEKSUALNOŚĆ DZIECKA	21
4. BEZKRYTYCZNIE, BEZREFLEKSYJNIE, BEZ OGRANICZEŃ	23
Konsekwencje seksualizacji.....	24
Edukacja seksualna – ukrywanie prawdy.....	27
Rodzice to siła!	31
Zagrożenia w rodzinie	33
Oderwanie wiedzy od duchowości.....	35
Seks w kategorii grzechu	35
Lekcje WDŻ – czy to też edukacja seksualna?	38
5. WYCHOWANIE DO MIŁOŚCI	43
6. ŚWIADOMI RODZICE	53
Dlaczego rodzice nie rozmawiają o „tych sprawach”?	54
Wizja życia naszych dzieci.....	67

7. WYCHOWANIE WYPRZEDZAJĄCE, CZYLI SKUTECZNOŚĆ W PRAKTYCE	77
Jak rozmawiać o seksualności?	79
Czy znasz swoje dziecko? Na co zwrócić uwagę?.....	80
8. OD POCZĘCIA DO PRZEDSZKOLAKA	86
W oczekiwaniu na narodziny – sposoby towarzyszenia dziecku w okresie prenatalnym	86
Małe dzieci – jak i kiedy rozmawiać o seksualności?.....	88
Psychoseksualny rozwój dzieci w wieku przedszkolnym.....	91
9. WITAJ, SZKOŁO!	111
Psychoseksualny rozwój dzieci w wieku wczesnoszkolnym	111
Zachowania, które mogą niepokoić	114
Co zrobić, jeśli dziecko się masturbuje?	117
10. OCHRONA I TROSKA	126
Zadbaj o bezpieczeństwo dziecka	126
Pornografia. Jak jej unikać?	134
11. DOJRZEWANIE. JAK JE DOBRZE PRZEŻYĆ?	139
Przemiany biologiczne u dziewcząt	141
Przemiany biologiczne u chłopców.....	151
Jak powstaje życie? Uzupełnij wiedzę!	165
Kilka słów o byciu sexy	166
I jeszcze raz o seksie.....	167
Dlaczego dziewictwo jest wartością?	169